

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ТА ВІЙСЬКОВИМИ ФОРМУВАННЯМИ

Савочкіна Д.О.,
ад'юнк

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена розкриттю особливостей адміністративно-правового регулювання механізму взаємодії Національної гвардії України з військовими формуваннями та правоохоронними органами, зокрема, при ускладненні оперативної обстановки. Доведено, що саме від належної взаємодії, узгоджених і скоординованих дій органів охорони правопорядку залежить ефективність та результативність заходів, що здійснюються.

Обґрунтовано, що взаємодія спрямована на подолання роз'єднаності й передбачає поєднання зусиль різних органів охорони правопорядку шляхом раціонального використання різноманітних форм, методів і засобів для вирішення поставлених завдань. Теоретичні, правові та прикладні аспекти взаємодії Національної гвардії України з іншими уповноваженими суб'єктами віддзеркалюють поточні проблеми у сфері забезпечення національної (внутрішньої) безпеки й вимагають наукового осмислення, ґрунтовного дослідження нормативно-правових та організаційно-тактичних її складових.

Ключові слова: військові формування, взаємодія, Національна гвардія України, правоохоронні органи, проблема, удосконалення.

Savochkina D.O. / ОСОБЕННОСТИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ УКРАИНЫ С ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫМИ ОРГАНАМИ И ВОЕННЫМИ ФОРМИРОВАНИЯМИ / Днепропетровский государственный университет внутренних дел, Украина

Статья посвящена раскрытию особенностей административно-правового регулирования механизма взаимодействия Национальной гвардии Украины с военными формированиями и правоохранительными органами, в частности, при усложнении оперативной обстановки. Доказано, что именно от налаженного взаимодействия, согласованных и скоординированных действий органов охраны правопорядка зависит эффективность и результативность проводимых мероприятий.

Обосновано, что взаимодействие направлено на преодоление разобщенности и предусматривает объединение усилий разных органов охраны правопорядка путем рационального использования различных форм, методов и средств для выполнения поставленных заданий. Теоретические, правовые и прикладные аспекты взаимодействия Национальной гвардии Украины с другими уполномоченными субъектами отражают текущие проблемы в сфере обеспечения национальной (внутренней) безопасности и требуют детального исследования нормативно-правовых и организационно-тактических ее составляющих.

Ключевые слова: военные формирования, взаимодействие, Национальная гвардия Украины, правоохранительные органы, проблема, усовершенствование.

Savochkina D.O. FEATURES OF INTERACTION OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE WITH LAW ENFORCEMENT AND MILITARY FORMATIONS / Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Ukraine

Solving problems on protection of public order, public safety and combating crime necessitates optimization of interaction between the National Guard of Ukraine and other military formations and law enforcement agencies on regulatory principles. However, lack of research and theoretical framework, standardized representations of essence of organizational interaction and its legal sufficiency bother summarizing and analyzing the practices of the National Guard of Ukraine from standpoint of scientific management, identification and implementation of positive practices, improvement of cooperation mechanism, etc.

It is shown that interaction is a complex system of measures on basis of capabilities, forms and methods, techniques and methods of operation coordinate each other elements of system, aimed at effective and efficient problem solving in accordance with applicable law. The cooperation between the National Guard of Ukraine and other authorized entities can be defined as based on existing legislation, by an agreed goals and objectives, time and place to share (use) capabilities for national (internal) security in a particular area.

It is proved that the National Guard of Ukraine is actively engaged not only by law enforcement agencies but also by the Security Service of Ukraine, the State Guard of Ukraine, the Armed Forces of Ukraine, the State Border Service of Ukraine, the State Service of Ukraine of Emergencies and others. The importance of cooperation in this area is caused by several factors: common challenges facing the National Guard of Ukraine and other military formations and law enforcement agencies; different scope of powers of enforcement; feature assignment capabilities used to perform appropriate tasks; interdependence of tasks of law enforcement to protect life and health, rights and freedoms of citizens, public interest and state; interdependence of outcomes of its joint activities.

Key words: military formations, interaction, National Guard of Ukraine, law enforcement agencies, problem, improvement.

Постановка проблеми. В юридичній літературі теоретичні питання механізму взаємодії державно-правових інституцій висвітлені досить докладно, і є значна кількість тлумачень цього терміна. Натомість відсутня однозначна характеристика сутності даної категорії, що зумовлюється багатогранністю семантики самого терміна «взаємодія» та акцентуванням уваги у його визначенні на детальних аспектах [1; 2, с. 31–70]. Проте до предмету нашого дослідження категорія «взаємодія» входить лише як невід'ємний елемент теорії управління й науки адміністративного права.

Будь-яка система чи підсистема являє собою сукупність визначених елементів, між якими існують функціональні відносини. Елементи системи управління Національної гвардії України перебувають у різних функціональних відносинах, до числа яких обов'язково входять відносини взаємодії. Вони передбачають поєднання

зусиль різних частин, з'єднань, органів, установ, підрозділів, служб та інших підрозділів, а також громадських організацій та населення для вирішення відповідних завдань, що виникають у діяльності військових формувань, правоохоронних та інших державних органів, і є об'єктивною необхідністю.

Отже, взаємодія є одним із найважливіших принципів теорії управління, а також адміністративного права. У роботах, присвячених теорії і практиці взаємодії у сфері охорони громадського порядку та забезпечення внутрішньої безпеки, термін «взаємодія» зазвичай розглядається як узгодження зусиль, сил і засобів за метою, місцем, часом, напрямком дій та ін. Таке тлумачення повністю запозичене з військової науки й застосовне до галузі спеціальної тактики, але не охоплює всієї сукупності відносин взаємодії, які виникають між різними елементами системи управління в особливих умовах [3, с. 14].

На наш погляд, розв'язання завдань з охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки та боротьби зі злочинністю диктує необхідність оптимізації механізму взаємодії між Національною гвардією України та іншими військовими формуваннями і правоохоронними органами на нормативних засадах. Однак недостатність науково-теоретичної бази, відсутність уніфікованих уявлень про організаційну сутність взаємодії та її правової забезпеченості утруднюють узагальнення й аналіз практики діяльності Національної гвардії України з позиції наукової організації, виявлення й упровадження позитивного досвіду, вдосконалення механізму співробітництва і т. п.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Безпосереднім науковим підґрунтям дослідження сутності та змісту адміністративно-правових засад взаємодії органів охорони правопорядку стали наукові дослідження О.М. Бандурки, В.П. Бірюкова, С.А. Буткевича, Ю.В. Дубка, О.Г. Комісарова, О.Ю. Конєва, В.В. Крикуна, С.О. Кузніченка, В.П. Лазутка, В.А. Лаптія, Д.С. Савочкіна, В.А. Сягровця, І.О. Шаповалової тощо. Втім, реформування системи правоохоронних органів і військових формувань, що триває дотепер, потребує переосмислення наукових підходів до методологічних засад взаємодії органів охорони правопорядку, одним з яких є Національна гвардія України.

Метою статті є аналіз чинного законодавства, що визначає методологічні й тактичні засади взаємодії Національної гвардії України з правоохоронними органами й військовими формуваннями. Наукова розвідка надасть змогу розробити пропозиції і рекомендації для подальшого вдосконалення діяльності Національної гвардії України, передусім, при ускладненні оперативної обстановки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення наукової літератури із цих питань дає підстави стверджувати, що окремі характерні ознаки взаємодії визнаються обов'язковими всіма авторами, стосовно ж низки її ознак однастайність думок відсутня. Так, на думку А.Г. Саркісяна, обов'язковими ознаками взаємодії є: багатосуб'єктність, тобто наявність як мінімум двох учасників взаємодії; узгодженість суб'єктів взаємодії, виходячи із цілей системи (системного утворення); кооперація, ділове співробітництво, взаємодопомога суб'єктів взаємодії в інтересах вирішення їх спільних задач; побудова взаємодії на основі законів і підзаконних актів; незалежність суб'єктів взаємодії один від одного в субординаційному відношенні [4, с. 14–21]. Водночас указаний дослідник вважає, що узгодженість питань взаємодії за місцем і часом до загальнообов'язкових принципів відноситься не потрібно. На підтримку своєї позиції він наводить аргументи, що даний принцип використовується у воєнній науці. А вже звідти він перейшов до деяких визначень взаємодії стосовно системи органів поліції [4, с. 21].

Безперечно, обов'язковість тієї або іншої ознаки, що використовується у визначенні, як відомо, обумовлена вимогою загальності, що висувається до наукової дефініції. Наприклад, у практичній діяльності Національної гвардії України взаємодія здійснюється як безпосередньо, так і опосередковано. При першому способі учасники взаємодії здійснюють спільні заходи, що характеризуються єдністю місця й часу (дії оперативно-пошукової групи при розшуку правопорушника та ін.). При другому способі учасники взаємодії вирішують спільне завдання самостійно, вони не пов'язані за місцем і часом (профілактика правопорушень у місцях масового перебування громадян тощо). Таким чином, ознаки єдності місця й часу не охоплюють усіх випадків взаємодії, а тому є необов'язковими [4, с. 22].

Втім, спеціальні дії й заходи, в яких бере участь Національна гвардія України, завжди здійснюються за попереднім узгодженням часу й місця їх проведення з іншими уповноваженими суб'єктами. Отже, узгодженість взаємодії за місцем і часом, на наш погляд, також належить до

обов'язкових елементів взаємодії. Безперечно, що за цих умов особливої актуальності набувають питання злагоженості (узгодженості) дій і заходів взаємодіючих органів і формувань.

Таким чином, взаємодія являє комплекс заходів системи на основі застосування сил і засобів, форм і методів, прийомів і способів функціонування невідповідно до порядку один одному елементів цієї системи, спрямованих на ефективне й раціональне розв'язання проблем згідно з чинним законодавством [4, с. 26]. А взаємодію Національної гвардії України з іншими уповноваженими суб'єктами можна визначити як засноване на чинному законодавстві, узгоджене за цілями й завданнями, часом і місцем спільне використання (застосування) сил і засобів для забезпечення національної (внутрішньої) безпеки на певній території.

Разом із цим розв'язання проблеми спільної діяльності, забезпечення високої ефективності комплексного використання можливостей Національної гвардії України, інших правоохоронних органів і військових формувань пов'язане зі значними труднощами. Про це свідчить досвід формування і застосування зазначених органів охорони правопорядку для виконання спільних завдань у різних регіонах країни. Крім цього, недостатність науково-теоретичної бази, відсутність уніфікованих уявлень про правову й організаційну сутність взаємодії обумовлює нагальну необхідність дослідження методологічних і тактичних засад взаємодії Національної гвардії України з іншими уповноваженими суб'єктами.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Національну гвардію України» дане військове формування з правоохоронними функціями входить до системи МВС України і призначене для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань; охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій. Крім цього, Національна гвардія України бере участь відповідно до закону у взаємодії зі Збройними Силами України у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони [5].

Отже, Національна гвардія України виконує покладені на неї завдання у взаємодії з центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, органами прокуратури, органами внутрішніх справ, Управлінням державної охорони України, Збройними Силами України, правоохоронними органами спеціального призначення, громадськими об'єднаннями та релігійними організаціями, а також спільно з адміністрацією та режимними органами об'єктів, що охороняються, та населенням.

Національна гвардія України відповідно до покладених на неї законом завдань та функцій зобов'язана брати участь у міжнародному співробітництві, міжнародних операціях із підтримання миру і безпеки на підставі міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, у порядку і на умовах, визначених законами України. У свою чергу, держава забезпечує соціальний і правовий захист військовослужбовців, членів їхніх сімей, працівників, резервістів Національної гвардії України, а також членів сімей військовослужбовців, які загинули (померли), пропали безвісти, стали інвалідами під час проходження військової служби за межами України в порядку військового співробітництва або під час участі в міжнародних операціях із підтримання миру.

У п. 11 ч. 1 ст. 13 Закону України «Про Національну гвардію України» зазначено, що її військовослужбовці з метою виконання покладених на Національну гвардію України завдань мають право взаємодіяти в межах компетенції з іншими правоохоронними органами [5]. Втім, убачається, що вдосконалення механізму взаємодії Національної гвардії України з іншими уповноваженими суб'єктами має бути не правом, а обов'язком її військовослужбовців.

Разом із цим підкреслимо, що взаємодія органів внутрішніх справ і Національної гвардії України носить об'єктивний характер. Як зазначає Є.І. Володіна, це пов'язано з такими чинниками:

1) принциповою основою для тісної взаємодії є спільність їх цілей як підсистем, що входять до єдиної системи МВС. Діяльність, наприклад, головних управлінь, управлінь МВС України в областях, м. Києві (далі – ГУМВС, УМВС) спрямована на охорону громадського порядку в регіоні й усунення причин правопорушень, а також умов, що сприяють їх вчиненню. Кожна з цих підсистем реалізує цілий ряд взаємопов'язаних і взаємообумовлених завдань відповідно до своєї компетенції. Ефективне здійснення кожним із даних самостійних підрозділів завдань і функцій, які для них є спільними й коло яких постійно розширюється та ускладнюється, досягнення позитивних кінцевих результатів діяльності можливо лише тоді, коли їх дії будуть чітко узгоджені, а зусилля об'єднані на науковій основі [6, с. 140];

2) ГУМВС, УМВС, частини і з'єднання Національної гвардії України поодиночі не мають необхідного комплексу сил і засобів для виконання значної кількості завдань у сфері забезпечення національної (внутрішньої) безпеки. Так, у ГУМВС, УМВС, які не мають військових формувань у своєму підпорядкуванні, відсутні можливості відповідними силами й засобами прочісувати місцевість з метою виявлення й затримання злочинців, ліквідації масових заворушень, забезпечення громадської безпеки при проведенні суспільно-політичних і спортивно-масових заходів у містах. З іншого боку, частини і з'єднання Національної гвардії України не мають відповідних сил і засобів, що знаходяться на озброєнні міліції (наприклад, підрозділи Державної автомобільної інспекції, кримінальної міліції та ін.) [6, с. 141]. Саме тому ряд завдань, покладених на органи внутрішніх справ, виконується разом, у тісній взаємодії з Національною гвардією України;

3) спільна діяльність дозволяє уникнути прогалин і дублювань у реалізації своїх функцій і забезпечити максимально ефективно використання кожним із них специфічних форм і методів впливу на таке складне явище, як громадський порядок і злочинність. Потреба взаємодії органів внутрішніх справ із Національною гвардією України обумовлена також організаційними і правовими факторами, важливішим з яких є правовий фактор – об'єктивно, стабільно існуюча потреба всього нашого суспільства та його членів у належному порядку й безпеці. Задовольнити цю потребу суспільства можна тільки об'єднаними зусиллями всіх сил і засобів, що мають у розпорядженні цих органів охорони правопорядку. Отже, правовий фактор визначає нормативно встановлені права, обов'язки і відповідальність усіх їх працівників і військовослужбовців щодо виконання своїх функцій із забезпечення громадської безпеки в регіоні як повсякденно, так і при ускладненні оперативної обстановки [6, с. 142].

Аналіз наведених чинників свідчить, що взаємодія міліції і Національної гвардії України у сфері забезпечення національної (внутрішньої) безпеки обумовлена об'єктивними причинами і являє собою постійно діючу систему заходів, спрямованих на запобігання, реагування й ліквідацію (мінімізацію) негативних факторів. Однак така взаємодія не може бути лише формою спільних дій, що проявляються при охороні громадського порядку сто-

совно один одного як самостійні й відокремлені, – вона завжди буде цілеспрямованою.

Таким чином, Національна гвардія України й міліція мають тотожні обов'язки щодо охорони громадського порядку, покладені на них чинним законодавством. Тобто чинне законодавство покладає на зазначені органи охорони правопорядку рівнозначні, однорідні завдання – при цьому вони, як суб'єкти взаємодії, не перебувають стосовно один одного в рамках підпорядкованості, хоча і взаємодіють у тісному контакті. Спільні узгоджені дії органів внутрішніх справ і Національної гвардії України при охороні громадського порядку та боротьбі зі злочинністю приносять найбільший ефект, дають змогу максимально активізувати сили й засоби. При цьому така взаємодія завжди буде носити спеціальний, цільовий характер.

Що стосується взаємодії Національної гвардії України з правоохоронними органами й військовими формуваннями в умовах уведення надзвичайних адміністративно-правових режимів (воєнного, надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації), зазначимо таке.

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» за рішенням Ради національної безпеки і оборони України, введеним у дію в установленому порядку Указом Президента України, утворені відповідно до законів України військові формування, одним з яких є Національна гвардія України (курсив наш – Д. С.), залучаються до вирішення завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану відповідно до їх призначення та специфіки діяльності [7].

У ст. 10 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» зазначено, що військовим командуванням, якому в межах, визначених цим Законом, надається право разом з органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування здійснювати заходи правового режиму надзвичайного стану, є: Головний орган військового управління Національної гвардії України; Служба безпеки України; Військова служба правопорядку у Збройних Силах України [8]. Цікавим убачається той факт, що з усіх зазначених органів, які входять до складу військового командування, статус військового формування має лише Національна гвардія України.

Разом із цим згідно з ч. 1 ст. 20 цього ж Закону забезпечення громадського порядку, охорони життя, здоров'я, прав і законних інтересів громадян в умовах надзвичайного стану здійснюється силами й засобами органів МВС України, в тому числі Національної гвардії України, військ Цивільної оборони (нині – Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту – курсив наш, Д. С.), Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України відповідно до їх повноважень, установлених законом. Порядок взаємодії військових формувань, які залучаються до здійснення заходів надзвичайного стану, з міністерствами, іншими центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування також визначається Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України (ч. 4 ст. 20) [9]. Отже, норма цього Закону, що стосується адміністративно-правових заходів їх взаємодії, знов таки має відсильний характер.

Частина 8 ст. 10 Закону України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» закріплює, що в разі виникнення потреби в терміновому виконанні в зоні надзвичайної екологічної ситуації великих обсягів аварійно-рятувальних та відновлювальних робіт Президент України може прийняти рішення про залучення до виконання таких робіт військових частин Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законодавства військових формувань. При цьому охорона громадського порядку в такій зоні покладається на сили і засоби підрозділів МВС України і Служби безпеки України (ст. 13) [10]. Але про механізм

взаємодії військових формувань і правоохоронних органів за таких умов взагалі не йдеться.

Таким чином, Національна гвардія України активно взаємодіє не тільки з органами внутрішніх справ, але й зі Службою безпеки України, Управлінням державної охорони України, Збройними Силами України, Державною прикордонною службою України, Державною службою України з надзвичайних ситуацій та ін. Важливість взаємодії в цій сфері обумовлюється низкою обставин: спільністю завдань, що постають перед Національною гвардією України та іншими військовими формуваннями і правоохоронними органами; різним обсягом повноважень органів охорони правопорядку; особливостю призначення сил і засобів, що застосовуються для виконання відповідних завдань; взаємообумовленістю завдань органів охорони правопорядку щодо захисту життя і здоров'я, прав і свобод громадян, інтересів суспільства та держави; взаємозалежністю кінцевих результатів їх спільної діяльності.

Таким чином, сутність взаємодії Національної гвардії України з іншими військовими формуваннями й правоохоронними органами полягає в єдності дій (заходів), оснований на вимогах чинного законодавства, що визначають правовий статус людини й громадянина, основи забезпечення їх прав і свобод за будь-яких умов, а також діяльності старших оперативних начальників суб'єктів взаємодії з виконання завдань забезпечення конституційних гарантій захисту національних інтересів суспільства і держави при ускладненні оперативної обстановки або за надзвичайних ситуацій (обставин). Взаємодію Національної гвардії України з іншими військовими формуваннями і правоохоронними органами можна визначити як об'єктивно потрібну, обумовлену єдиною метою й загальними завданнями, здійснювану в рамках закону спільну й узгоджену за місцем і часом діяльність із забезпечення національної (внутрішньої) безпеки як у повсякденних умовах, так і при ускладненні оперативної обстановки з мінімальними втратами й заподіяною шкодою.

Узагальнюючи викладене вище, можна зробити висновок, що:

по-перше, правові, організаційні й тактичні засади взаємодії Національної гвардії України з іншими військовими формуваннями та правоохоронними органами при забезпеченні національної (внутрішньої) безпеки, зокрема при ускладненні оперативної обстановки, не повною мірою відповідають сучасним вимогам, не можуть у повному обсязі забезпечити захист прав і свобод громадян, інтересів

суспільства та держави, безпеку особового складу, який бере участь у запобіганні й реагуванні на надзвичайні ситуації певної генези, а тому потребує подальшого розвитку й удосконалення;

по-друге, доцільно прийняти уніфікований законодавчий акт і на його підставі розробити міжвідомчий нормативно-правовий документ, який би включав увесь комплекс питань, пов'язаних з організацією взаємодії органів охорони правопорядку. Це пов'язано з тим, що численні нормативно-правові акти різних військових формувань і правоохоронних органів, положення яких іноді навіть не ґрунтуються на законодавчих актах або мають переважно бланкетний чи відсильний характер, дезінформують виконавців, викликають психологічні навантаження й невпевненість у правомірності своїх дій, що може призвести до невиконання поставлених завдань і негативних наслідків як для працівників і військовослужбовців органів охорони правопорядку, так і сторонніх громадян;

по-третє, потрібно визначити чітку правову регламентацію порядку залучення особового складу Національної гвардії України для взаємодії з іншими військовими формуваннями і правоохоронними органами, а також тактику дій з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки залежно від характеру й виду особливих умов, механізм усебічного забезпечення таких заходів та ін.

Висновки. Таким чином, зміцнення правової основи, вдосконалення нормативного врегулювання державного і суспільного життя сприяє підвищенню ефективності взаємодії, стимулює розвиток його об'єктів на необхідних для суспільства напрямках. Різноманітний характер спільної діяльності Національної гвардії України та інших органів охорони правопорядку при виконанні спільних дій (заходів), специфіка виконуваних ними завдань обумовлює необхідність чіткої правової регламентації механізму взаємодії. Утім, надмірна зарегламентованість, безліч інструкцій, настанов, положень тощо, які іноді своєрідно тлумачать законодавчі акти, нормативні акти вищестоящих органів влади й управління, перетворюються на перешкоду, що призводить до негативних наслідків. Отже, для забезпечення успішної реалізації реформ у сфері державного та суспільного будівництва, зміцнення законності й соціальної справедливості потрібно подальше вдосконалення правових, організаційних і тактичних основ взаємодії Національної гвардії України та інших органів охорони правопорядку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матеріали наук.-практ. семінару «Механізми взаємодії та порядок сумісних дій органів державного управління, місцевого самоврядування з Воєнною організацією держави під час виникнення кризових явищ соціального характеру» (м. Харків, 7 груд. 2011 р.). – Х. : ІПЮК для СБУ НУ «ЮАУ ім. Я. Мудрого», 2012. – 223 с.
2. Лазутко В. І. Взаємодія органів внутрішніх справ України з іншими силами охорони правопорядку при здійсненні службово-бойової діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 21.07.05 / Лазутко Василь Іванович ; МВС України, Одеськ. держ. ун-т внутр. справ. – Одеса, 2013. – 220 с.
3. Бірюков В. П. Взаємодія органів внутрішніх справ з іншими силами охорони правопорядку під час розшуку злочинців / В. П. Бірюков // Кримськ. юрид. вісн. – 2010. – Вип. 3 (10). – Ч. 1. – С. 11–19.
4. Саркисян А. Г. Организация взаимодействия войск полиции с органами полиции Республики Армения : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Саркисян Ара Григорьевич ; МВД РФ, Акад. управления. – М., 2008. – 229 с.
5. Про Національну гвардію України : Закон України від 13 берез. 2014 р. № 876-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 17. – Ст. 594.
6. Володина Е. И. Административно-правовой статус внутренних войск Министерства внутренних дел Российской Федерации : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Володина Екатерина Ивановна ; МВД РФ, Московск. акад. – М., 2001. – 183 с.
7. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 6 квіт. 2000 р. № 1647-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 48. – Ст. 224.
8. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 берез. 2000 р. № 1550-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 23. – Ст. 176.
9. Кодекс цивільного захисту України від 2 жовт. 2012 р. № 5403-VI // Офіційний вісн. України. – 2012. – № 89. – Ст. 3589.
10. Про зону надзвичайної екологічної ситуації : Закон України від 13 лип. 2000 р. № 1908-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 42. – Ст. 348.